

แนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืน

A Participatory Management Approach to Sustainable Waste Management

บุญชู สถิตมโนธรรม

Boonchu Satitmannatham

นักศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Ph.D. student in Peace Studies Program, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

E-mail: boonchu.s@umt.ac.th, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-6780-6112>

Received 03/09/2023

Revised 07/09/2023

Accepted 15/09/2023

Abstract

Background and Aims: Collaborative management remains a good approach to tackling complex problems and requires a commitment to cooperation. However, caution must be exercised, and issues that arise in collaboration must be appropriately addressed to achieve success in collaborative projects or related activities. Sometimes, there may be an imbalance in participation, which can result in certain parties having more influence than others, potentially affecting decision-making and the execution of tasks according to the preferences of the more influential group or party.

Methodology: This study used document analysis and related research methods. Analyze the content and present it descriptively according to the study objectives.

Results: The participatory management guidelines for sustainable waste management at the area level are to be used as a guideline to improve and develop waste management work. By developing a roadmap or projects to create activities for communities to build knowledge, raise awareness, and allow people to participate in sustainable waste management. To reduce the health and environmental impacts caused by waste residues can apply the knowledge gained from this research to consider and apply ineffective contextual waste management. And can adopt a guideline for participation in solid waste management around Amata Nakorn Industrial Estate used as a policy level in the relevant departments, government, and private agencies. The information can be used to advocate policies on household waste management. The participation of the community appropriately in the sustainable community context and as a model for community development around various industrial estates in the future, with a guideline for participation in solid waste management around Amata Nakorn Industrial Estate which can be extended in terms of policy and management through a development path that

starts from the status quo to a step-by-step change, such as awareness and understanding of the target group first. and able to disseminate knowledge to society widely.

Conclusion: Participatory management of sustainable waste management aims to improve waste management by emphasizing the development of community plans and activities to create knowledge and awareness. Make people participate in waste management to reduce health and environmental impacts. In addition, it is possible to use participatory approaches to push for waste management policies in government and private agencies. and can be a model for developing communities that value and participate in sustainable waste management.

Keywords: Waste Management Guidelines; Participation; Amata Nakorn Industrial Estate

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: การจัดการแบบมีส่วนร่วมยังเป็นวิธีที่ดีในการทำงานกับปัญหาที่ซับซ้อนและต้องการมุ่งมั่นในการร่วมมือ แต่ต้องระมัดระวังและจัดการประเด็นที่เกิดขึ้นในการมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมเพื่อประสบความสำเร็จในโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องแบบมีส่วนร่วมนั้น บางครั้งมีความไม่สมดุลในการมีส่วนร่วมซึ่งอาจทำให้บางฝ่ายมีอิทธิพลมากกว่าฝ่ายอื่น ๆ อาจส่งผลให้การตัดสินใจและการดำเนินงานเป็นไปตามแนวคิดของกลุ่มหรือฝ่ายที่มีอิทธิพลมากกว่า

ระเบียบวิธีการศึกษา: การศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำเสนอเชิงพรรณนาความตามวัตถุประสงค์การศึกษา

ผลการศึกษา : แนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืน เป็นระดับพื้นที่ใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนางานด้านการบริหารจัดการขยะ โดยการพัฒนาแผนงาน หรือโครงการสร้างกิจกรรมให้ชุมชนให้เกิดความรู้การปลูกจิตสำนึกการสร้างความตระหนักและให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืน เพื่อลดผลกระทบทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการตกค้างของขยะ ซึ่งสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้ไปพิจารณาปรับใช้ในการบริหารจัดการขยะตามบริบทได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำแนวทางการมีส่วนร่วมจัดการขยะมูลฝอยรอบชุมชนมาใช้เป็นระดับนโยบาย ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน สามารถนำข้อมูลเพื่อเป็นแนวทางในการนำไปสู่การผลักดันนโยบายเกี่ยวกับการจัดการขยะในครัวเรือน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างเหมาะสมกับบริบทชุมชนอย่างยั่งยืนและเป็นต้นแบบในการพัฒนาชุมชนรอบชุมชนต่างๆ ต่อไป โดยมีแนวทางการมีส่วนร่วมจัดการขยะมูลฝอยรอบชุมชนซึ่งสามารถต่อยอดเชิงนโยบายและการจัดการโดยวิธีการพัฒนาที่เริ่มจากสภาพเดิมไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นขั้นตอน เช่น การรับรู้และการสร้างความเข้าใจแก่กลุ่มเป้าหมายก่อน และสามารถเผยแพร่องค์ความรู้ต่อสังคมอย่างกว้างขวางได้

สรุปผล: การจัดการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืนมุ่งสู่การปรับปรุงการบริหารจัดการขยะ โดยเน้นการพัฒนาแผนงานและกิจกรรมในชุมชนเพื่อสร้างความรู้และความตระหนัก ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะเพื่อลดผลกระทบทางสุขภาพและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ การนำแนวทางการมีส่วนร่วมไปใช้ในการผลักดันนโยบายจัดการขยะในหน่วยงานราชการและเอกชนเป็นสิ่งที่ทำได้ และสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ที่ให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการจัดการขยะที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: แนวทางการจัดการขยะ; การมีส่วนร่วม; นิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร

บทนำ

ปัจจุบันมีประชากรทั่วโลกที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองกว่า 2,000 ล้านคน โดยในชุมชนเมืองมีอัตราการผลิตขยะมูลฝอยโดยเฉลี่ย 1.2 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน ซึ่งในกลุ่มประเทศที่มีรายได้สูงมีปริมาณขยะคิดเป็น 1 ใน 3 ของโลก แม้มีประชากรเพียง 16% ของประชากรโลกก็ตาม ในขณะที่ปริมาณขยะ 1 ใน 4 มาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแถบแปซิฟิก นอกจากนี้ 90% ของกลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่ำ มักทิ้งขยะโดยไม่มีวิธีการจัดการที่ดีพอและไม่มีความรู้เรื่องการจัดการขยะมูลฝอย ทำให้ประสบปัญหาปริมาณขยะล้นโลก การเพิ่มขึ้นของประชากรและการขยายตัวของชุมชนเมืองส่งผลให้ปริมาณขยะทั่วโลกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเป็น 3,400 ล้านตัน หากไม่มีการจัดการอย่างเร่งด่วนปริมาณขยะทั่วโลกจะเพิ่มขึ้นอีก 70% ของการเกิดขยะในปัจจุบันภายในปี พ.ศ.2593 (The World Bank, 2019) ในประเทศกำลังพัฒนามีปริมาณขยะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ก้าวแรกของการจัดการขยะเริ่มจากการจัดการขยะประเภทพลาสติกและกระดาษ โดยนำหลักการ 3Rs มาใช้เพื่อการจัดการขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย Reuse, Reduce และ Recycle ในทวีปเอเชียมีการจัดการขยะเริ่มจากการลดการเกิดขยะมูลฝอย และการกำจัดขยะเป็นทางเลือกสุดท้าย มีการนำแนวคิด 5 Rs มาใช้ในการจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ Reuse, Reduce, Recycle, Repair และ Reject ซึ่งประเทศญี่ปุ่นได้ริเริ่มนำแนวคิดการลดปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้นทางมาใช้ นอกจากช่วยลดการเกิดขยะมูลฝอยแล้ว ยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน (Economy Division International Environmental Technology Centre, 2017)

“ขยะ” เป็นปัญหาสำคัญของชุมชน โดยเฉพาะชุมชนขนาดใหญ่ที่มีประชากรจำนวนมาก ซึ่งนับวันจะมีความรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสังคมและระบบนิเวศ โดยเฉพาะในปัจจุบันมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดดประกอบกับค่านิยมการบริโภคส่งผลให้มีการผลิตสินค้าและบรรจุภัณฑ์ในรูปแบบต่าง ๆ กัน เพื่อดึงดูดและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคมากขึ้น โดยบรรจุภัณฑ์ส่วนใหญ่มีกระบวนการผลิตที่ซับซ้อนใช้วัสดุที่สลายตัวตามธรรมชาติช้าและยากแก่การกำจัด (อรรครา ธรรมาธิกุล, 2560) เช่น บรรจุภัณฑ์ที่ผลิตเม็ดพลาสติกที่เป็นผลผลิตจากวัสดุปิโตรเคมี จากการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศ ปี 2561 ประมาณ 27.82 ล้านตันต่อปี หรือประมาณ 76,200 ตันต่อวัน โดยอัตราการผลิตขยะต่อคน 1.17 กก.ต่อวัน ซึ่งจะถูกส่งไปกำจัดอย่างถูกต้องเพียง 10.88 ล้านตัน ส่วนที่เหลือนำไปกำจัดไม่

ถูกต้อง 7.36 ล้านตัน ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นเป็นขยะพลาสติกประมาณ 2 ล้านตัน และมีขยะที่นำกลับมาใช้ใหม่ 8.51 ล้านตัน ในบางพื้นที่ที่มีการจัดการขยะไม่เหมาะสมจนกลายเป็นปัญหามลภาวะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์เชื้อโรคและแพร่สารพิษที่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพแก่ประชาชน รวมถึงลดประสิทธิภาพการระบายน้ำซึ่งเป็นอีกสาเหตุของน้ำท่วมจากปัญหาขยะมูลฝอยของประเทศ รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญของปัญหาการจัดการขยะมูลฝอย จึงได้กำหนดให้การแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยเป็นวาระแห่งชาติ โดยให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นอย่างยิ่ง เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยของประเทศ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงได้บูรณาการแผนบริหารจัดการขยะมูลฝอยของจังหวัดทั้ง 77 จังหวัด (รวมกรุงเทพมหานคร) และจัดทำเป็นแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559–2564) ซึ่งเป็นกรอบและทิศทางการดำเนินการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายของประเทศ ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การลดปริมาณขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย 2) เพิ่มศักยภาพการจัดเก็บและขนส่งขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย 3) เพิ่มศักยภาพการกำจัดและการใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย 4) พัฒนาและปรับปรุง กฎหมาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ในการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย และ 5) สนับสนุนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย เพื่อขับเคลื่อนการจัดการขยะที่ต้นทาง โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม จึงจัดทำโครงการชุมชนปลอดขยะ (Zero Waste to Landfill) ขึ้น เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการดำเนินงานด้านการจัดการขยะมูลฝอยแบบครบวงจร โดยนำแนวคิด “Zero Waste to Landfill” หรือ “การจัดการขยะเหลือศูนย์” ตามหลัก 3Rs คือ Reduce หรือ การลดปริมาณขยะ Reuse หรือ การใช้ซ้ำ และ Recycle หรือการนำกลับมาใช้ใหม่ ส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดการขยะจากต้นทางแหล่งกำเนิดขยะการจัดการกลางทางโดยผ่านระบบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการจัดการปลายทาง คือ การกำจัดที่ถูกต้องตามหลักวิชาการ

ขยะมูลฝอยจึงนับว่าเป็นปัญหาสำคัญของหลายๆ ประเทศ เนื่องจากมีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี และมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยมีสาเหตุจากทุกประเทศมุ่งเน้นที่จะพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีและแนวโน้มการบริโภคของประชากรเพิ่มขึ้น (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562) สำหรับประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิกและจัดอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา มีการเจริญเติบโตจากชุมชนชนบทเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ทำให้มีปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากสถานการณ์ขยะมูลฝอยของไทยในปี พ.ศ. 2563 พบว่า มีปริมาณขยะมูลฝอย จำนวน 27.04 ล้านตัน ได้รับการเก็บขนไปกำจัดอย่างถูกวิธี จำนวน 7.46 ล้านตัน คิดเป็น 27% สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ 5.15 ล้านตัน คิดเป็น 19% และที่เหลือเป็นการกำจัดที่ไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ 14.2% ล้านตัน คิดเป็น 54% (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2564) ต่อมาในปี พ.ศ. 2561 มีปริมาณขยะมูลฝอยเกิดขึ้นถึง 27.93 ล้านตัน เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2562 พบว่า เพิ่มขึ้น 2% อันเป็นผลมาจากการขยายตัวของชุมชนเมือง การเพิ่มขึ้นของประชากรและมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมเมืองตลอดจนการส่งเสริมการ

ท้องเทียของไทย ส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยในพื้นที่ท้องเทียหรือพื้นที่รองรับนักท่องเที่ยวมีปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (กรมควบคุมมลพิษ, 2563) อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งมีวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยที่ไม่ถูกต้อง เช่น การเทกองกลางแจ้ง (Open Dump) การเผากลางแจ้ง (Open Burning) เป็นต้น ประเทศไทยประสบปัญหาปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างเพิ่มขึ้นในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะในชุมชนในปี 2564 ประเทศไทยมีขยะมูลฝอยตกค้างกว่า 30.49 ล้านตันและได้จัดกลุ่มจังหวัดที่มีปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างเป็น 6 กลุ่ม ตามปริมาณขยะมูลฝอยที่ตกค้างรอรับการจัด โดยจังหวัดชลบุรี จัดอยู่ในกลุ่มจังหวัดลำดับที่ 3 ที่มีปริมาณขยะมูลฝอยตกค้างระหว่าง 100,001 ถึง 500,000 ตัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2564)

จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้ทราบว่าการจัดการกับปัญหาขยะคงไม่สามารถผลักให้เป็นภาระของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หากแต่ทุกคนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการลดคัดแยกและใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอย โดยเริ่มจากตนเอง ครอบครัว หมู่บ้านหรือชุมชน สถานประกอบการต่าง ๆ เช่น ร้านอาหาร โรงแรม ห้างสรรพสินค้า ร้านสะดวกซื้อ รวมทั้งองค์กรต่างๆ เช่น โรงเรียน สถานที่ราชการ อาคารและสำนักงาน สามารถช่วยแก้ไขปัญหามลพิษได้และยังช่วยให้ประหยัดงบประมาณและทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย ดังนั้นการคัดแยกขยะและของเสียอันตรายที่เหลือใช้จากชุมชน เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์และการติดตามข้อมูลสถานการณ์ขยะ ช่วยให้สามารถวางแผนจัดการขยะได้อย่างถูกต้องมีประสิทธิภาพและเป็นระบบ โดยเฉพาะขยะบรรจุภัณฑ์ที่ยากต่อการกำจัด เช่น ถุงพลาสติกและโฟม ที่มีเพิ่มขึ้นตลอดในขณะที่หน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบยังไม่สามารถดำเนินการจัดเก็บและกำจัดได้หมดในแต่ละวัน จึงเกิดปัญหาขยะตกค้างรวมทั้งวิธีการกำจัดยังดำเนินการไม่ถูกหลักสุขาภิบาล เช่น การเทกองกับพื้น การเผาในที่โล่ง เหล่านี้ก่อให้เกิดมลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม เช่น กลิ่นคาว การปนเปื้อนของแหล่งน้ำผิวดินและแหล่งน้ำใต้ดิน การแพร่กระจายของแมลงต่างๆ และสัตว์นำเชื้อโรคที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยสร้างความเดือดร้อนรำคาญและเป็นที่รังเกียจของประชาชนทั่วไป (ภาสิต ศิริเทศ และ ณพวิทย์ ธรรมสีหา, 2562) ดังนั้น การจัดการขยะชุมชนชนบทให้ถูกวิธีช่วยบรรเทาปัญหาดังกล่าวได้ระดับหนึ่ง โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกชุมชนช่วยดำเนินการจัดการขยะได้อย่างถูกต้อง ทำให้ปัญหาในการจัดการขยะเกิดผลเป็นรูปธรรมเกิดการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนและเกิดเป็นผลประโยชน์ต่อชุมชนอีกหนทางหนึ่งด้วย สำหรับการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ได้ดำเนินการรวบรวมขยะมูลฝอย 3 วิธีคือ (1) วิธีเก็บรวบรวมจากถังรองรับขยะมูลฝอย ที่เทศบาลได้วางบริการไว้สองฝั่งของถนน ซึ่งประชาชนในบริเวณใกล้เคียงนำมาใส่ในถังที่จัดเตรียมให้ดังกล่าววิธีนี้เรียกว่า “Curb Side Collection” ส่วนใหญ่วางไว้บริเวณถนนหลักของชุมชน หรือบริเวณสถานที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว (2) วิธีเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย โดยพนักงานเก็บขยะจะเข้าไปยกหรือถ่ายขยะมูลฝอยจากบ้านเรือนไปกองที่ละหลัง ส่วนใหญ่ใช้วิธีดังกล่าวบริการเก็บขยะในหมู่บ้านจัดสรร อาคารพาณิชย์หรือตึกแถว ซึ่งประชาชนจัดวางถังของตนเองไว้หน้าบ้าน วิธีนี้เรียกว่า “Back-Yard Collection” และ(3) เป็นการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยที่ใช้รถเก็บขยะมูลฝอยทั่วไปจอดบริเวณจุดรวมขยะมูลฝอย กรณีเป็นกองขยะมูลฝอยจะใช้เจ้าหน้าที่เก็บรวบรวม วิธีนี้เรียกว่า “Station Collection” แหล่งกำเนิดที่เก็บด้วยวิธีนี้คือ ห้องพักขยะ

มูลฝอยทั่วไปของโรงพยาบาลและโรงแรม และบริเวณตลาดสด ด้านการคัดแยกขยะมูลฝอยมีโรงคัดแยกขยะ มีการนำไปใช้ประโยชน์เพียงบางส่วน ด้านการกำจัดขยะมูลฝอยใช้วิธีกำจัดขยะมูลฝอยด้วยวิธีฝังกลบจ้างเหมาเอกชนดำเนินการ นอกจากปัญหาขยะตกค้างแล้ว ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนที่พบคือ ถึงขยะไม่เพียงพอ มีขยะตกค้างส่งกลิ่นเหม็นการทิ้งขยะไม่ลงถัง ไม่มีการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง ประชาชนในพื้นที่ไม่ต้องการให้วางถังขยะไว้หน้าบ้านถังขยะแบบแยกประเภทที่วางในแต่ละจุดภายในชุมชนมีไม่ทั่วถึง และประชาชนทิ้งขยะจำพวกหน้ากากอนามัยใช้แล้วไม่เหมาะสมคือทิ้งรวมกับขยะทั่วไป จากแนวโน้มของประชากรที่เพิ่มขึ้น ความเจริญของเมือง การเติบโตของภาคธุรกิจ การท่องเที่ยวและการบริโภคที่มากขึ้น ทำให้อัตราการเกิดขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประสพปัญหาขยะมูลฝอยตกค้าง ซึ่งหากไม่มีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน ได้แก่ น้ำชะขยะปนเปื้อนในดิน และการปนเปื้อนของสารเคมีสู่ดิน มลพิษทางอากาศจากไอระเหย ฝุ่นละอองและกลิ่นเหม็น เกิดมลพิษทางน้ำจากน้ำชะขยะและสารปนเปื้อน ผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตทั้งบนบกและในน้ำ ก่อให้เกิดศัตรูพืชที่เป็นพาหะนำโรคและยังส่งผลเสียต่อเศรษฐกิจในภาพรวม ทำให้สภาวะอากาศเกิดการเปลี่ยนแปลง สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและส่งผลกระทบต่อสุขภาพของมนุษย์ทำให้เกิดโรคหรือการเจ็บป่วยจากการสัมผัสขยะ เช่น โรคระบบทางเดินอาหาร โรคจากการติดเชื้อโรคโรคมะเร็ง ภูมิแพ้ ปวดศีรษะและผลกระทบต่อระบบต่าง ๆ ภายในร่างกาย ได้แก่ เป็นไข้ เจ็บคอ อาการแสบจมูก ปวดหัว ปวดเมื่อย ตามร่างกาย โรคผิวหนัง โรคมาลาเรีย โรคหัวใจ โรคทางสมอง หายใจลำบาก วิงเวียนศีรษะจากการสูดดมกลิ่นเหม็นของขยะและส่งผลกระทบต่อสภาวะอารมณ์ เป็นต้น (World Health Organization, 2019) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืนของชุมชนที่จะศึกษาถึงความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับผลกระทบจากชุมชนที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนในด้านการจัดการขยะสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมว่าส่งผลกระทบอย่างไรบ้าง มีการเปลี่ยนแปลงไปในด้านใดและจะมีแนวทางในการจัดการแก้ไขปัญหาที่พบให้เหมาะสมได้อย่างไร เพื่อสามารถนำไปใช้ในการวางแผนพัฒนาชุมชนเป็นการเตรียมความพร้อมร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยคงความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนควบคู่กับชุมชนอย่างยั่งยืนและเพื่อสามารถจะนำเข้าสู่แนวทางในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนโดยรอบได้ต่อไปในอนาคต

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ยั่งยืน

การพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการปรับปรุงคุณภาพชีวิตมนุษย์ภายใต้ศักยภาพของระบบนิเวศน์วิทยาของโลก การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นการพัฒนาที่บูรณาให้เกิดองค์รวม คือ องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะมาประสานกันครบองค์ และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่งคือ มีดุลยภาพ คือ ธรรมชาติแวดล้อมกับเศรษฐกิจจะต้องบูรณาการเข้าด้วยกัน จะทำให้เกิดสภาพที่เรียกว่าเป็นภาวะยั่งยืนทั้งในทางเศรษฐกิจและในทางสภาพแวดล้อม การคุ้มครองสภาพแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้มนุษย์เป็นแกนกลางการพัฒนาเพื่อสร้างให้เกิดความสมดุล ระหว่างคนธรรมชาติ และสรรพสิ่ง เพื่อให้อยู่ร่วมกันด้วยความเกื้อกูลกัน ไม่ทำลายล้างกันทุกสิ่งในโลกก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ส่งผลต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง (บานชื่น นักการเรียน, 2559).

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

จุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ การพัฒนาที่ทำให้เกิดดุลยภาพของเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ดีมีสุขของประชาชนชนตลอดไป

1. ด้านเศรษฐกิจ ที่ทำให้เกิดดุลยภาพของการพัฒนา คือ เศรษฐกิจที่มีรากฐานมั่นคง มีขีดความสามารถในการแข่งขันและสามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นแนวคิดหลัก

2. สังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นระเบียบวิถีชีวิตของสังคม ที่ให้มนุษย์ปรับตัวและดำรงชีวิตอยู่กับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นได้โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และให้รวมถึงศาสนาธรรม ซึ่งเป็นระเบียบจิตใจของคนในสังคมที่ทำให้สังคมอยู่ได้โดยสงบสุข

3. ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เกี่ยวโยงสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศน์ ที่สามารถให้คุณและให้โทษต่อมนุษย์ได้ ขึ้นกับความสมดุล หรือไม่สมดุลของระบบนิเวศ

4. สิ่งแวดล้อม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นระบบนิเวศน์ที่สามารถให้คุณและให้โทษต่อมนุษย์ได้ ขึ้นกับความสมดุลหรือไม่สมดุลของระบบนิเวศ

ความสมดุลและเชื่อมโยงระหว่าง เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับจุดมุ่งหมายการพัฒนาที่ทำให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขตลอดไป

จุดมุ่งหมาย
ของการ
พัฒนาที่ยั่งยืน

- 1. ด้านเศรษฐกิจ
- 2. สังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 3. ทรัพยากรธรรมชาติ
- 4. สิ่งแวดล้อม

แผนภาพที่ 1 จุดมุ่งหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

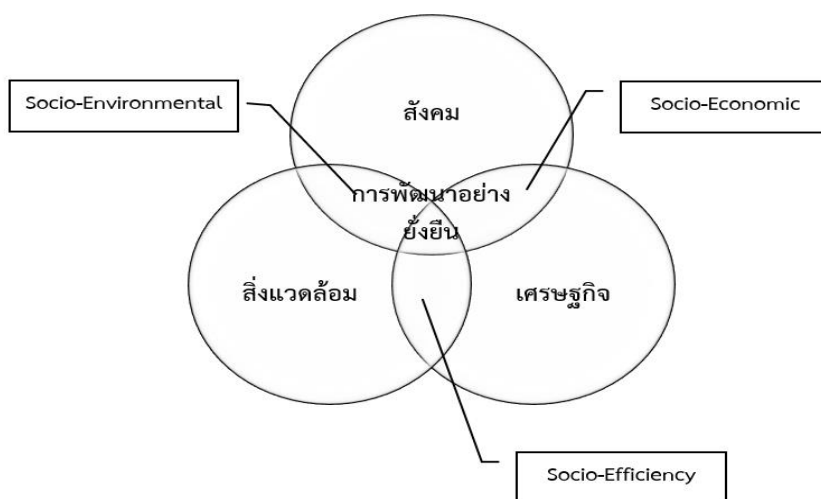
การพัฒนาที่ยั่งยืน มีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ส่วนประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ จะเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน วัตถุประสงค์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน ตามแนวคิดของ Edward Barbier คือ การบรรลุเป้าหมายทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ให้ได้ดีที่สุด

และโดยที่สังคมไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่สูงสุดในทุกส่วนประกอบได้ จึงจำเป็นต้องยอมลดเป้าหมายในบางองค์ประกอบ เพื่อให้เป้าหมายในองค์ประกอบอื่นเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการจัดลำดับความสำคัญระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ว่าจะให้องค์ประกอบใดมีลำดับความสำคัญที่สูงกว่าองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ถ้าให้ลำดับความสำคัญทางด้านการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอันดับแรก ก็อาจต้องชดเชยด้วยการให้เป้าหมายทางด้านสังคม และสิ่งแวดล้อมลดลง (เกษร เกษมชื่นยศ, 2563).

1. ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคมต้องสร้างความเจริญเติบโตที่ทำให้เกิดกระจายรายได้ที่เหมาะสม ในขณะที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งสต็อกของทุนที่มนุษย์สร้างขึ้น ทุนมนุษย์และทุนธรรมชาติเป้าหมายพื้นฐาน 3 ประการของระบบเศรษฐกิจ คือ 1) การเพิ่มขึ้นในการผลิตสินค้าและบริการ 2) การตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน หรือการลดปัญหาความยากจน 3) ทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมเพิ่มขึ้น เป้าหมายพื้นฐาน 3 ประการนี้จะต้องดำเนินการในแนวทางที่ยั่งยืน

2. สังคมของการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น จะต้องวางอยู่บนรากฐานของ 2 หลัก คือ หลักการความยุติธรรม และหลักการความเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาในระยะยาว การเข้าถึงทรัพยากรและโอกาสของคนในสังคมจะต้องมีความเท่าเทียมกัน สิทธิมนุษยชนและผลประโยชน์อื่นๆ เช่น อาหาร สาธารณสุข การศึกษา ที่อยู่อาศัยและโอกาสในการพัฒนาตนเอง ความเป็นธรรมในสังคมนี้นับยยะถึงโอกาสที่เท่าเทียมกันของประชาชนทุกคนในด้านการศึกษาและการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างผลิตภาพให้แก่สังคม สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะทำให้เป้าหมายทางสังคมทั้งด้านของความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเป็นธรรมในสังคม ความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ และการมีส่วนร่วมของประชาชนประสบความสำเร็จ

3. ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน การรักษาไว้ซึ่งสต็อกของทุนธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่าไม้ แม่น้ำ ภูเขา แร่ธาตุอันเป็นสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่ควรจะดำรงอยู่ที่ทำให้ส่วนประกอบทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่ความมีเสถียรภาพของระบบนิเวศน์ของโลกจะไม่ถูกรบกวนกระทบกระเทือน

แผนภาพที่ 2 องค์ประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากภาพแสดงส่วนประกอบของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่จะต้องประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก อันได้แก่ ส่วนของระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม และระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีความสัมพันธ์และพึ่งพาซึ่งกันและกัน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นในส่วนที่ทับซ้อนกันของ 3 องค์ประกอบหรือพื้นที่แรงงาในภาพ กล่าวคือ มีการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และมีการปกป้องสิ่งแวดล้อมด้วยในขณะเดียวกัน

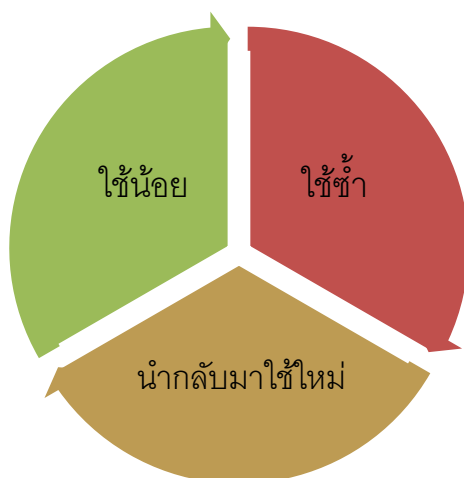
นโยบายด้านการจัดการขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอยนโยบายวาระแห่งชาติ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ให้ความสำคัญในการเร่งรัดแก้ไขปัญหาด้านการจัดการขยะมูลฝอยเป็นลำดับต้น ๆ เนื่องจากปัญหาดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อประชาชนในสังคม ชนบท และในเมืองรวมถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทำลายระบบนิเวศ จึงเป็นหน้าที่หลักของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จะต้องเข้ามาควบคุมและบริหารจัดการและนำผลการศึกษาศึกษาของสภาปฏิรูปแห่งชาติ โดยให้ดำเนินการ ดังนี้ 1) ประกาศให้ขยะมูลฝอยเป็นวาระแห่งชาติและเห็นชอบให้จัดทำ Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายการจัดการขยะมูลฝอย เป็นปัญหาที่รัฐบาลให้ความสำคัญ จึงได้กำหนดให้การจัดการขยะเป็น “วาระแห่งชาติ” และหาแนวทางแก้ไขปัญหาย่างจริงจัง โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2558 ให้กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานหลักรับผิดชอบเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหามลพิษในภาพรวมของประเทศ โดยให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหน่วยงานสนับสนุนในการดำเนินการและให้พิจารณาแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับแนวทางการดำเนินการดังกล่าวด้วย พร้อมทั้งจัดทำ Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2557 ซึ่งมีนโยบายในการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายของประเทศ ตั้งแต่ต้นทางจนถึงการกำจัดขั้นสุดท้าย และวางระบบการบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืนในอนาคต ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน (คณะรักษาความสงบแห่งชาติ, 2557) คือ ขั้นตอน 1. การจัดการขยะมูลฝอยตกค้างในพื้นที่วิกฤต (ขยะเก่า) ขั้นตอน 2. สร้างรูปแบบการจัดการขยะที่เหมาะสม (ขยะใหม่) ขั้นตอน 3. วางระเบียบมาตรการการบริหารจัดการขยะ ขั้นตอน 4. สร้างวินัยคนในชาติมุ่งสู่การจัดการที่ยั่งยืน และกำหนดระยะเวลาดำเนินงานเป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเร่งด่วน ภายใน 6 เดือน ระยะปานกลาง ภายใน 1 ปี และระยะยาว 1 ปีขึ้นไป ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถลดผลกระทบที่จะก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อประชาชนและความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงมีการมอบนโยบายการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายให้กับจังหวัดตาม Roadmap การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย โดยมีหลักสำคัญ คือ การลดและคัดแยกขยะมูลฝอยที่ต้นทางการจัดการขยะมูลฝอยแบบศูนย์รวมและกำจัด โดยเทคโนโลยีที่เหมาะสมแบบผสมผสาน เน้นการแปรรูปเป็นพลังงานหรือทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด การส่งเสริมและสนับสนุนเอกชนมาลงทุนหรือร่วมทุน รวมทั้งสร้างวินัยของคนในชาติสร้างจิตสำนึกให้ประชาชน เยาวชนและนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้การจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (กองจัดการกากของเสียและสารอันตราย, 2562) 2) จัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ. 2559-2564 กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำแผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559-2564) เพื่อแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอยตามนโยบายรัฐบาล โดยคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2559 ซึ่งแผนแม่บทฯ ดังกล่าว มีกรอบแนวคิดหลัก คือ มุ่งเน้นการลด การเกิดขยะมูลฝอย ณ

แหล่งกำเนิดการนำของเสียกลับมาใช้ซ้ำและใช้ประโยชน์ใหม่ตามหลักการ 3Rs การกำจัดขยะมูลฝอยแบบศูนย์รวมและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ทั้งนี้ แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ. 2559-2564 ประกอบด้วย 3 มาตรการ คือ มาตรการที่ 1 ลดการเกิดขยะมูลฝอยและของเสียอันตรายที่แหล่งกำเนิด คือ ลดปริมาณการเกิด ณ แหล่งกำเนิดคัดแยกและนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ให้มากที่สุด การผลิตและใช้สินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มาตรการที่ 2 เพิ่มศักยภาพการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและจังหวัด มีระบบเก็บรวบรวมขนส่งกำจัดอย่างมีประสิทธิภาพ ศูนย์กำจัดขยะมูลฝอยใช้เทคโนโลยีแบบผสมผสานอย่างเหมาะสม สถานที่รวบรวมของเสียอันตรายชุมชน สถานที่กำจัดกากอุตสาหกรรมที่เป็นอันตรายและศูนย์กำจัดมูลฝอยติดเชื้ออย่างเพียงพอพัฒนาและปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ มาตรการที่ 3 ส่งเสริมการบริหารจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย คือ สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนตั้งแต่ระดับเยาวชน พัฒนาองค์ความรู้เทคโนโลยีเก็บรวบรวม ขนส่งกำจัดและใช้ประโยชน์พัฒนาและเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูล เพื่อการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพสร้างแรงจูงใจในการจัดการใช้กลไกทางเศรษฐศาสตร์และกลไกทางสังคม (วิจารณ์ สิมาฉายา, 2559) พร้อมทั้ง ดำเนินการให้สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติที่มีการกำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับปริมาณ หรือสัดส่วนของขยะมูลฝอยที่ได้รับการจัดการอย่างถูกหลักสุขาภิบาลเพิ่มขึ้น และกำหนดสัดส่วนของขยะมูลฝอยชุมชน ได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง และนำไปใช้ประโยชน์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 75 สัดส่วนของเสียอันตรายชุมชนที่ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และกากอุตสาหกรรมอันตรายทั้งหมดเข้าสู่ระบบการจัดการที่ถูกต้อง 3) แผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทาง “ประชารัฐ” ระยะ 1 ปี พ.ศ. 2559-2560 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้หารือร่วมกับกระทรวงมหาดไทยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทาง “ประชารัฐ” ระยะ 1 ปี(พ.ศ.2559-2560) ภายใต้แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ.2559-2564 และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2559 เห็นชอบแผนดังกล่าวตามแนวทาง “ประชารัฐ” ระยะ 1 ปี (พ.ศ.2559-2560) ซึ่งแผนปฏิบัติการดังกล่าว เป็นแนวทางในการปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการขยะในระยะสั้นของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนโดยทั่วไปให้มีส่วนร่วมในการดำเนินการลดขยะที่ต้นทาง เพื่อให้วางรากฐานการดำเนินการจัดการขยะ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยแผนปฏิบัติการ “ประเทศไทย ไร้ขยะ” ในระยะ 1 ปี (พ.ศ. 2559-2560) ภายใต้แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ พ.ศ. 2559-2564 เป็นแนวทางเพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยไปสู่การเป็นสังคมปลอดขยะ (Zero Waste Society) โดยวางอยู่บนแนวคิด 3Rs ที่มีการจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสานเน้นการลดการคัดแยกและการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยให้เกิดประโยชน์สูงสุด ประกอบด้วย 1. Reduce (คิดก่อนใช้) การลดระดับการใช้ในปัจจุบันควบคุมปริมาณการใช้ให้อยู่ในสัดส่วนที่เหมาะสม เพื่อเป็นการลดปริมาณมูลฝอยที่เกิดขึ้น เช่น การใช้ถุงผ้าแทนถุงพลาสติก การใช้ผ้าเช็ดหน้าแทนการใช้ทิชชูใช้ปิ่นโตแทนการใช้โฟม การไม่รับถุงพลาสติก การเลือกซื้อบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หลีกเลี่ยงการซื้อวัสดุสิ้นเปลืองแบบใช้ครั้งเดียว การบริโภคที่พอเพียง เป็นต้น 2. Reuse (การใช้ซ้ำ) การนำสิ่งของที่ใช้แล้วมาใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า เช่น การใช้กระดาษทั้งสองหน้า การใช้ภาชนะที่สามารถใช้ซ้ำได้ การใช้บรรจุภัณฑ์หลายครั้งก่อนทิ้ง การเลือกซื้อสินค้าที่สามารถ ใช้ซ้ำได้ การดัดแปลงของเหลือใช้มาใช้ประโยชน์ การซ่อมแซมอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้ใช้ได้ใหม่ เป็นต้น 3. Recycle (นำกลับมาใช้ใหม่) การคัดแยกขยะมูลฝอยแต่

ละประเภททั้งที่บ้าน โรงเรียน และสำนักงานเพื่อนำวัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่หมุนเวียนกลับมาเข้าสู่กระบวนการผลิตตามกระบวนการของแต่ละประเภท เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ ขยะรีไซเคิลแยกเป็น 4 ประเภท คือ แก้ว กระดาษ พลาสติกและโลหะ/อโลหะ ประชาชนควรเลือกสินค้าที่ทำมาจากวัสดุที่สามารถรีไซเคิลได้ หรือการร่วมกิจกรรมการส่งเสริมการคัดแยกขยะและการนำขยะรีไซเคิลเข้าสู่กระบวนการผลิตเป็นสินค้าใหม่ เป็นต้น “แผนปฏิบัติการ “ประเทศไทยไร้ขยะ” ตามแนวทาง “ประชารัฐ” ระยะ 1 ปี (พ.ศ.2559-2560) 4) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) และประกาศเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2559 โดยจัดทำขึ้นในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศ ท่ามกลางสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้น โดยได้นำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัด อยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) เป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รวมทั้ง การปรับโครงสร้างประเทศไทยไปสู่ประเทศไทย 4.0 ตลอดจนประเด็นการปฏิรูปประเทศ นอกจากนั้น ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วน ทั้งในระดับกลุ่มอาชีพ ระดับภาคและระดับประเทศในทุกขั้นตอนของแผนฯ อย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์และทิศทางการพัฒนาประเทศ รวมทั้ง ร่วมจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ของแผนฯ เพื่อมุ่งสู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน” การกำหนดยุทธศาสตร์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ.2560-2564) คือ ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน การแก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม โดยเร่งรัดแก้ไขปัญหามลพิษและการจัดการขยะตกค้างสะสมในพื้นที่วิกฤต จัดทำแผนการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น การรวมกลุ่มขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการร่วมลงทุนของภาคเอกชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการขยะจัดการขยะที่ครบวงจร ตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง (กรมควบคุมมลพิษ, 2561)

ข้อสรุปเกี่ยวกับนโยบายการจัดการขยะมีกรอบการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ในการวางแผนและกำหนดมาตรการ คือ ต้นทาง กลางทาง และปลายทาง โดยการจัดการขยะที่ต้นทาง คือ การลดปริมาณและคัดแยกขยะมูลฝอย ณ แหล่งกำเนิด การจัดการขยะกลางทาง คือ การเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บขนขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการจัดการขยะปลายทาง คือ ขยะมูลฝอยได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ โดยให้นำหลัก 3Rs หรือ 3 ช คือ 3 Rs: Reduce Reuse และ Recycle หรือ 3 ช: ใช้ซ้ำ ใช้ซ้ำและนำกลับมาใช้ใหม่และยึดหลักประชารัฐโดยสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะเป็นการจัดการขยะมูลฝอยแบบผสมผสาน เน้นการลดปริมาณการผลิตขยะ เน้นการคัดแยกและการใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอยให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ให้มากที่สุด

แผนภาพที่ 3 การเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บขยะมูล

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

“การมีส่วนร่วม” เป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน กระบวนการพัฒนาทั้งในการแก้ไขปัญหาและป้องกันปัญหาโดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ร่วมกันวางแผน ตัดสินใจและปฏิบัติตามแผนร่วมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐในทุกระดับร่วมติดตามประเมินผล และรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงประชาชน ชุมชนและเครือข่ายทุกรูปแบบในพื้นที่เป็นแนวคิดที่สนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชน มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในสังคม เพื่อให้รู้ว่าคุณคนนั้นต้องการอะไรและทำไปเพื่ออะไรโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะพัฒนาชุมชนทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชน สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลมารวมตัวกัน ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม กระบวนการแก้ไขปัญหา ตั้งแต่ขั้นตอนของการวิเคราะห์สถานการณ์การระบุปัญหา การตัดสินใจในการแก้ไขปัญหา การวางแผน การลงมือปฏิบัติ ตลอดจนการประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อเรื่องต่าง ๆ เปิดโอกาสให้บุคคลหรือชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนบรรลุวัตถุประสงค์

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

ลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเป็นกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดค้นปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา วิเคราะห์ถึงสาเหตุของปัญหา การวางแผนร่วมกันแก้ไขปัญหา การดำเนินงานตามแผน การประเมินผล วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรคและปัจจัยที่มีส่วนทำให้เกิดผลสำเร็จในการพัฒนา ซึ่งประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมอาจมีลักษณะส่วนบุคคลที่แตกต่างกัน มีการตัดสินใจในการคิดวิเคราะห์ที่แตกต่างกัน แต่เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อร่วมกันพัฒนาหรือทำงานร่วมกันให้ประสบผลสำเร็จ

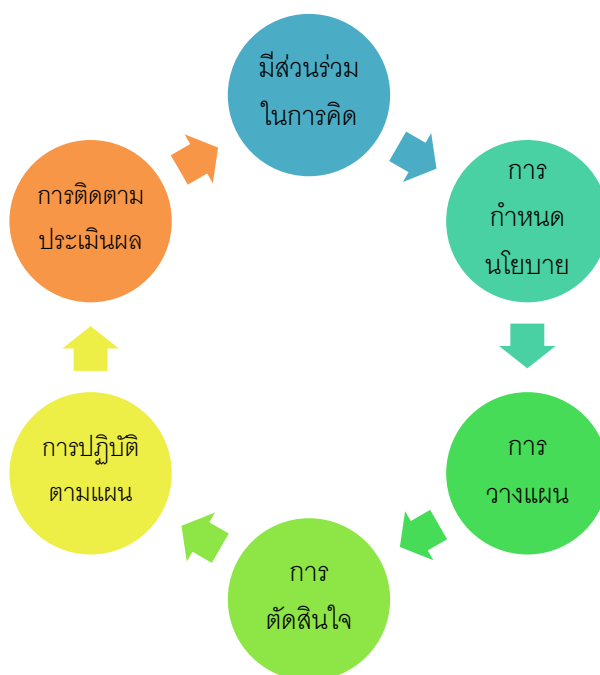
อัจฉราภรณ์ ทวีสิน (2562) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนด้านสิ่งแวดล้อม : กรณีศึกษาองค์กรบริหารส่วนตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษา

พบว่า การเลือกเทคนิคที่ใช้ในกิจกรรมการวางแผน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนอย่างแท้จริง โดยไม่กระทบต่อเวลาการทำมาหาเลี้ยงชีพของประชาชน และใช้เทคนิคโดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในทุกช่องทางที่สามารถทำได้ เช่น การส่งจดหมาย การจัดทำวารสาร การแจ้งทางหอกระจายข่าว การจัดทำเว็บไซต์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ (ประชาคม) การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) และการปรึกษาหารือในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลไม่ว่าจะด้านสิ่งแวดล้อม การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

การส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการพัฒนา

การมีส่วนร่วมของประชาชนในภูมิภาค และชนบทในกระบวนการพัฒนา เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการปัญหาได้ด้วยตนเอง เพื่อประโยชน์ของ ตนเอง ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนสามารถสนองตอบต่อการกระจายการพัฒนาได้อย่างเต็มที่ และทั่วถึง ดังนั้นการพัฒนาในอนาคตจะเน้นที่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในภูมิภาค และชนบท ให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยมีเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคงเป็นต้นน้ำ และเป็นรากฐานในการยกระดับรายได้ไปสู่คุณภาพชีวิตในอนาคต ทั้งนี้ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กร และประชาชนจำเป็นจะต้องเข้ามาเสริมสร้างบทบาทของภาครัฐซึ่งเป็นผู้สนับสนุนการพัฒนาเดิม ซึ่งเป็นการผนึกกำลังในการพัฒนาและนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป (จันจิรา มงคล, 2555) โดยมีแนวทางหลักการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมเบื้องต้นในการตอบรับการเข้าร่วมสนับสนุนการพัฒนาของภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเป็นการยกระดับความรู้ความสามารถในการเข้าร่วมกระบวนการพัฒนาของชุมชนซึ่งมีแนวทาง ประกอบด้วย ก. การเตรียมความพร้อมในชุมชน ข. การเพิ่มศักยภาพขององค์กรชุมชน ค. การสนับสนุนแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาชุมชน ง. การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของ ง. สนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จ. การส่งเสริมบทบาทครอบครัวและชุมชนในการจัดการบริการสังคม ฉ. การเพิ่มบทบาทของภาครัฐ ในการสนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วม ช. การสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยสรุปได้ว่าการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนจะเป็นการเปิดโอกาสประชาชนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและวางแผนแก้ปัญหา โดยเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการคิด การกำหนดนโยบาย การวางแผน การตัดสินใจและการปฏิบัติตามแผน รวมทั้งให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล เพื่อให้รู้ว่าคนในชุมชนต้องการอะไรและทำไปเพื่ออะไร โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการพัฒนาชุมชน โดยผู้วิจัยจะนำแนวคิดทฤษฎีนี้มาใช้ในการสนับสนุนความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่ชุมชนโดยรอบชุมชน

แผนภาพที่ 4 การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการวิเคราะห์เครือข่ายสังคม (Social Network Analysis)

แนวความคิดในเรื่องเครือข่ายทางสังคมนั้น เน้นการดำรงอยู่ของสายใยความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relation Web) ระหว่างบุคคลที่ขยายครอบคลุมไปทั่วทั้งสังคม แต่การวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคมนั้น ในทางสังคมวิทยาจะเน้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลที่อยู่ในเครือข่ายสังคมว่า จะส่งผลต่อพฤติกรรมซึ่งกันและกันอย่างไร ซึ่งต้องอาศัยปัจจัยเรื่องรูปแบบและลักษณะของเครือข่ายสังคมมาอธิบายพฤติกรรมของบุคคลด้วย ในเรื่องนี้ Boissevain (2014) ได้เสนอถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางสังคมที่สามารถนำมาเป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์เครือข่ายสังคมไว้ 4 ลักษณะด้วยกัน ดังนี้ (Boissevain, 2014) 1) ความสัมพันธ์อันหลากหลาย ด้วยบทบาทที่มีในสังคม : ความสัมพันธ์เชิงซ้อน (Diversity of Linkage : Multiplexity) โดยลักษณะของความสัมพันธ์แบบนี้ สามารถอธิบายได้ด้วยทฤษฎีบทบาท (Role Theory) เนื่องจากในเครือข่ายทางสังคมนั้น จะประกอบไปด้วยบุคคลที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตามบทบาทหรือหน้าที่ที่แต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ โดยที่บุคคลแต่ละคนนั้นมีได้มีเพียงบทบาทเดียว หากแต่มีหลายบทบาทที่จะต้องสวมในชีวิตประจำวัน เช่น บทบาทของแม่ บทบาทลูก บทบาทอาจารย์ บทบาทนักศึกษา บทบาทของเพื่อน เป็นต้น ดังนั้นบุคคลสองคนอาจมีความสัมพันธ์กันได้ในบทบาทเดียว (Single Role) หรือหลายบทบาทประกอบกัน (Multiple Roles) เรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงเดี่ยว (Uniplex or Single-Relation) และความสัมพันธ์เชิงซ้อน (Multiplex or Multi-Relation) ตามลำดับ ซึ่งบทบาทแต่ละบทบาทจะมีบรรทัดฐานทางสังคมหรือปทัสถาน (Norms) และความคาดหวัง (Expectation) เป็นตัวชี้แนะทางพฤติกรรมที่จะปฏิบัติต่อกันและกัน 2) ความสัมพันธ์ทางสังคมบนพื้นฐานของการแลกเปลี่ยน (Transactional Contact) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายทางสังคมบางครั้งอาจเป็นไปตามทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) ที่กล่าวมาในช่วงต้นของบทความนี้ เนื่องจากบุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ที่

คาดหวัง (Expect Role/Functions) ในสังคมหรือตามบรรทัดฐานทางสังคมหรือปทัสถาน (Norms) ที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ ทั้งในด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ เช่น เงินทอง สิ่งของ หรือความช่วยเหลือที่ก่อให้เกิดบุญคุณที่ต้องมีการตอบแทนกันในภายภาคหน้า โดยที่ตัวบุคคลเป็นผู้ตัดสินใจเองในการที่จะเลือกหรือมีพฤติกรรมอย่างไร หรือแลกเปลี่ยนอะไรกับอีกบุคคลหนึ่ง เช่น ความเป็นเพื่อนระหว่างนายคำกับนายแดง อาจเป็นไปได้ทั้งในเรื่องของความรัก ความซื่อสัตย์ ความสนิทสนม การให้ของกำนัล การให้ยืมเงินทอง แต่ทั้งคู่อาจเลือกที่จะแลกเปลี่ยนในเพียงบางสิ่งบางอย่างซึ่งกันและกันเท่านั้น ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความเหมาะสมหรือความพอใจที่จะได้จากการแลกเปลี่ยนนั้นๆ ด้วย 3) ความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน (Directional Flow) ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคล ซึ่งวางอยู่บนพื้นฐานการแลกเปลี่ยนนั้น สามารถก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะร่วมมือกัน (Cooperative) หรือแข่งขันกัน (Competitive) ซึ่งอาจก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนที่สมดุล (Balance Reciprocity) และไม่สมดุลกัน (Negative Reciprocity) ขึ้น ในที่นี้หมายถึงการได้รับผลประโยชน์จากกันและกัน ทั้งในลักษณะที่เท่าเทียมกันและไม่เท่าเทียมกัน โดยฝ่ายหนึ่งอาจได้รับมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง 4) ความถี่และระยะเวลาของความสัมพันธ์ (Frequency and Duration of Relationship) ความถี่ของความสัมพันธ์ (Frequency of Relationship) ถือเป็นปัจจัยที่นำไปสู่คุณภาพของความสัมพันธ์ในลักษณะการเกิดความสัมพันธ์เชิงซ้อนและในทำนองเดียวกัน ความถี่ของความสัมพันธ์ก็เป็นผลเนื่องมาจากความสัมพันธ์เชิงซ้อน ความผูกพันและความมีอิทธิพลต่อกันและกันในด้านพฤติกรรมนั้น จึงขึ้นอยู่กับความถี่และความบ่อยครั้งของการพบปะสัมพันธ์กัน ประกอบขึ้นอยู่ที่ช่วงระยะเวลาของความสัมพันธ์ด้วยยิ่งบุคคลมีความสัมพันธ์กับอีกบุคคลหนึ่งบ่อยครั้งและมีระยะเวลาของการรู้จักกันนานเพียงใดความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคน จะมีอิทธิพลกำหนดพฤติกรรมของกันและกันมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากว่ามีความผูกพันมาก แต่ความถี่ของความสัมพันธ์อย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอที่จะทำนายอิทธิพลของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือพฤติกรรมของบุคคลได้ เช่น หากเราเดินทางไปทำงานและพบกับพนักงานทำความสะอาดทุกวัน ก็ไม่ได้หมายความว่าพนักงานทำความสะอาดนั้นจะมีอิทธิพลในการกำหนดพฤติกรรมของเราในทางตรงกันข้ามแม้ว่าเราจะไม่ได้เจอน้องชายถึงสองปี แต่เราก็มีความรักให้แก่เขาและยินดีที่จะทำตามคำขอของเขา ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าระยะเวลาของการมีความสัมพันธ์กัน อาจใช้เป็นตัวชี้วัด (Indicator) ในการทำนายอิทธิพลที่จะมีต่อพฤติกรรมของบุคคลมากกว่าความถี่ของการพบปะกัน นอกจากลักษณะของความสัมพันธภายในเครือข่ายทางสังคมทั้งสี่ข้างต้น Boissevain (2014) ยังได้เสนอต่อไปอีกว่า สิ่งที่จะต้องคำนึงและวิเคราะห์ร่วมไปด้วย คือ ลักษณะของโครงสร้างของเครือข่ายทางสังคม ประกอบด้วย (1) ขนาดของเครือข่าย (2) ความหนาแน่นภายในเครือข่าย (3) ความเกี่ยวพันกันภายในเครือข่าย (4) ตำแหน่งของบุคคลภายในเครือข่าย และ (5) กลุ่มของความสัมพันธ์ของบุคคลในเครือข่าย

ทฤษฎีบทบาท

นักสังคมวิทยาและนักจิตวิทยาได้อธิบายความหมายของบทบาทไว้ Bloom & Selznick, (1977) อ้างถึงใน รุ่งทิวา แสงหิรัญ, 2561) ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ 1. บทบาทที่กำหนดไว้หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทที่กำหนดคตินิยมและหน้าที่ของตำแหน่งทางสังคมไว้ 2. บทบาทที่ควรกระทำ (The Perceived Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำในหน้าที่ตำแหน่งนั้น ๆ ซึ่งอาจไม่ตรงตามบทบาทที่กำหนดไว้ ไม่ตรงตามอุดมคติทุกประการและอาจแตกต่างกันไปในแต่ละ

บุคคลก็ได้ 3. บทบาทที่กระทำจริง (The Performed Role) เป็นบทบาทที่แต่ละบุคคลได้กระทำไปจริงตามความเชื่อ ความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่จะกระทำในแต่ละสังคม ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

ข้อสรุปเกี่ยวกับบทบาทเป็นพฤติกรรมของคนที่เกิดขึ้นโดยตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบจะโดยตั้งใจหรือถูกบังคับ แต่เป็นพฤติกรรมแอบแฝง เช่น พ่อแม่รักลูกแต่ตีลูกพฤติกรรมของคน แต่ละคนจะแสดงบทบาทได้หลายอย่างในเวลาเดียวกันเราไม่สามารถแสดงได้หลายบทบาทได้คนที่อยู่ในแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกันตามปกติเมื่อบุคคลมีสถานภาพโดยย่อมแสดงบทบาทให้สอดคล้องกับที่สังคมคาดหวัง สถานภาพเป็นโครงสร้างของสังคม ส่วนบทบาทเป็นพฤติกรรมของบุคคล ดังนั้นบุคคลควรเข้าใจในบทบาทของตนเป็นอย่างดี โดยบทบาทที่เป็นภาระหน้าที่หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลต้องกระทำเมื่อดำรงสถานภาพใดสถานภาพหนึ่งหรือตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง ซึ่งการกระทำหรือรูปแบบพฤติกรรมดังกล่าว เป็นผลมาจากความหวังของบุคคลอื่น ๆ ในสังคม รวมทั้งความคิดเห็นของผู้ดำรงตำแหน่ง หรือเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ และสิทธิของตน ตามสถานภาพในสังคม เช่น นายทองมีสถานภาพทางสังคมเป็นครู นายทองย่อมมีบทบาทในการอบรมสั่งสอนให้ความรู้แก่นักเรียน นายแดงมีสถานภาพทางสังคมเป็นผู้ใหญ่บ้าน นายแดงย่อมมีบทบาทในการดูแลทุกข์สุขชาวบ้านให้ความช่วยเหลือชาวบ้านตามสมควร

บทสรุป

การพัฒนาที่ดีนั้นจะต้องประกอบด้วย การวางแผนหรือเป้าหมายของการพัฒนา เพราะการพัฒนาจะต้องมุ่งเน้นและมีวัตถุประสงค์รองรับอย่างเป็นรูปธรรม หากการพัฒนาโดยไร้หลักแล้วนั้นย่อมหมายถึงการพัฒนาที่ไร้ประโยชน์และอาจจะไม่ก่อให้เกิดความยั่งยืน การพัฒนาที่ได้กล่าว มาในข้างนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืนเท่านั้น แต่เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนเพราะมีเป้าหมายของการพัฒนา ดังจะยกเปรียบเทียบกับการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้อยู่ดีมีสุขนั้น อาจมองเป็นคำพูดที่สวยงาม แต่การดำเนินการนั้นถ้าปราศจากตัวชี้วัดหรือความยั่งยืนอาจจะเป็นเรื่องของการพัฒนาได้ในเพียงระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น แล้วสุดท้ายสูญเปล่า แต่การพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อพัฒนาระดับคุณภาพชีวิตประชาชนจะต้องมีการวางแผนขั้นตอนการปฏิบัติเป็นระยะๆ เพื่อให้เกิดการประเมินผลกิจกรรมที่ดำเนินการตามขั้นตอนแต่ละขั้นตอนให้เห็นถึงผลสะท้อนกลับได้อย่างชัดเจนแล้วจึงดำเนินการในขั้นต่อไปได้จนถึงระยะสุดท้าย ทั้งนี้ความยั่งยืนจะสัมฤทธิ์ผลได้ต้องเกิดจากความต่อเนื่องด้วยเช่นเดียวกัน สำหรับพัฒนาการแนวความคิดของสังคมที่ยั่งยืน ถือเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญมีวิถีชีวิตวัฒนธรรมในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มากมาย ทั้งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองอย่างรวดเร็ว สาเหตุสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อยู่อาศัย ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและสังคมการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นแนวความคิดการพัฒนาที่เกิดขึ้นหลังจากที่ชุมชนได้ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน จึงต้องแสวงหาทางออกที่นำไปสู่เป้าหมายในการพัฒนาร่วมกันระหว่างชุมชนกับประชากรผู้อยู่อาศัย โดยมีเป้าหมายเพื่อสภาพแวดล้อมที่ดี เศรษฐกิจที่ดีและสังคมที่ดี โดยการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีในด้านต่างๆ รวมถึงการส่งเสริมการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพคุณธรรมและมีความสุขก่อให้เกิดให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างยั่งยืนอันจะนำมาสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่งผลให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันกับประชากรได้มีความสุขอย่างแท้จริง

แผนภาพที่ 5 แนวทางการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ส่งเสริมให้ประชาชนผู้อยู่อาศัยรอบชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะรอบชุมชน โดยการร่วมคิดร่วมทำ ร่วมตรวจสอบและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้การบริหารและการพัฒนามีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล
2. สร้างระบบการจัดการขยะด้วยความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และตรงกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ในการเข้าไปแก้ปัญหาและพัฒนาในส่วนต่างๆ
3. ส่งเสริมให้ประชาชนผู้อยู่อาศัยชุมชนตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ และจัดทำแผนงานการจัดการขยะให้ตรงกับความต้องการของประชาชนผู้อยู่อาศัยรอบชุมชน
4. จัดตั้งศูนย์ข้อมูลข่าวสารการจัดการขยะ เพื่อบริการข้อมูลข่าวสารที่ประชาชนสนใจ สามารถตรวจสอบและเข้าถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์
5. ส่งเสริมให้ความรู้แก่ประชาชนผู้อยู่อาศัยชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมการแสดงความคิดเห็น และบทบาทหน้าที่ในการให้ความร่วมมือด้านการจัดการขยะ

เอกสารอ้างอิง

- กรมควบคุมมลพิษ. (2561). รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทยปี 2560. กรุงเทพฯ: กรมควบคุมมลพิษ. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2563). สรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. 2562. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2564). สรุปสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย พ.ศ. 2563. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2564). แผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ตามแนวทางพระราชบัญญัติ ประจำปี พ.ศ. 2564. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- กองจัดการกากของเสียและสารอันตราย. (2562). เอกสารประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการ “ความร่วมมือในการดำเนินงานด้านการจัดการขยะมูลฝอย”. กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- เกษร เกษมชื่นยศ. (2563). การพัฒนาของไทยตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน. *จันทร์เกษมสาร*, 26(1), 16-30.
- คณะรักษาความสงบแห่งชาติ. (2557). มาตรการและแนวทางการแก้ไขปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยและของเสียอันตราย. กรุงเทพฯ: กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- จันจิรา มงคล. (2555). การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บานชื่น นักการเรือน. (2559). การพัฒนาที่ยั่งยืน. *The Journal of Sirindhornparithat*, 17(2), 64-69.
- ภาสิต ศิริเทศ, ณพวิทย์ ธรรมสีหา. (2562). ทฤษฎีการรับรู้ความสามารถของตนเองกับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุ. 20(2), 58-65.
- รุ่งทิวา แสงหิรัญ. (2561). ทฤษฎีความสามารถของตนเองกับการเลิกสูบบุหรี่. *วารสารพยาบาลทหารบก*. 18(3), 35-43.
- วิจารณ์ สิมายา. (2559). แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559-2564). Retrieved on 22 May 2022, from: http://infofile.pcd.go.th/waste/PP_Fukuoka2.pdf
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). การจัดการขยะมูลฝอยในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- อรรครา ธรรมาธิกุล. (2560). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างพลังอำนาจผู้สูงอายุเพื่อพัฒนาชุมชน. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อัญจวรรณ ทวีสิน. (2552). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนด้านสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษา: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Bloom, L., & Selznick, P. (1977). *Sociology: A Text with Adapted Readings*. 6th edition. N.Y.: Harper and Row, Inc.
- Boissevain, J. (2014). *Friends of Friends: Network, Manipulators and Coalitions*. Oxford: Basil Blackwell.
- Economy Division International Environmental. (2017). *Technology Centre ASIA OUTLOOK Waste Management SUMMARY FOR DECISION-MAKERS*. Waste & Resource Management Indicators. Economy Division International Environmental.
- The World Bank. (2019). A Global Review of Solid Waste Management, Waste Generation and Recycling Indices Overview and Findings. *World Bank*, 15(1), 115-122.
- World Health Organization. (2019). Waste and human health: Evidence and needs. WHO Meeting Report. *World Health Organization*, 8(3), 15-22.